

Наумов Олександр Борисович¹,
доктор економічних наук, професор, професор
кафедри менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності підприємств

Наумова Ольга Володимирівна¹,
кандидат економічних наук, заступник декана
Факультету транспорту, менеджменту і
логістики

¹ *Національний авіаційний університет*

Naumov Oleksandr¹,
Doctor of Economics, Professor,
<https://orcid.org/0000-0003-4808-0241>

Naumova Olha¹,
PhD in economics,
<https://orcid.org/0000-0002-1646-6900>

¹ *National Aviation University*

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ПЛОДОВООВОЧЕВОГО КОНСЕРВНОГО ВИРОБНИЦТВА НА ЗАСАДАХ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР MECHANISM OF FRUIT AND VEGETABLE CANNING PRODUCTION DEVELOPMENT BASED ON FORMATION OF CLUSTER STRUCTURES

Наумов О.Б., Наумова О.В. Механізм розвитку
плодовоовочевого консервного виробництва на
засадах формування кластерних структур.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 103 – 110.

Naumov O., Naumova O. Mechanism of fruit and
vegetable canning production development based
on formation of cluster structures. *Ukrainian Journal
of Applied Economics and Technology*. 2024.
Volume 9. № 1, pp. 103 – 110.

Статтю присвячено формуванню структури організаційно-економічного механізму розвитку плодово-овочеконсервного виробництва в Україні. Визначено, що основними складовими організаційно-економічного регулювання діяльності та розвитку плодово-овочевого консервного виробництва є: регулювання цілісності розвитку підприємств; регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності на основі власного капіталу; регулювання фінансової діяльності; створення умов для здійснення операційної діяльності; проведення ефективної комерційної діяльності; надання спонукально-мотиваційних соціальних умов; забезпечення інформаційно-аналітичного оцінювання пошуку та контролю використання ресурсів підприємств.

Сформовано концептуальні засади створення нової організаційної структури розвитку плодово-овочеконсервного виробництва в Україні. Дано визначення кластерної структури нового типу стосовно системи плодово-овочеконсервного виробництва. Ця структура становить собою органічну єдність виробничої, інвестиційної, інноваційної, фінансової, збутової та інших видів діяльності підприємств, об'єднаних за ланцюгово-мережним (технологічно-функціональним) принципом у взаємопов'язану систему функціональних «полів»: виробництва сировини, заготівлі і зберігання, перероблення, збуту.

Створення інтегрованих плодово-овочеконсервних структур типу кластерів дозволить вирішити проблеми розвитку галузі через дію в системі кластера організаційно-економічного механізму розвитку галузі. Можливості кластера дозволяють вирішити такі завдання: задоволення наявних і перспективних потреб споживачів у якісних харчових продуктах; забезпечення консервних підприємств якісною сировиною вітчизняного походження; подолання диспаритету цін і оптимізація розподілу прибутку між ланками технологічного ланцюга; поєднання фінансових можливостей підприємств для вирішення завдань розвитку; забезпечення для аграрних виробників гарантованого збуту продукції за адекватною ціною; оновлення техніко-технологічної бази виробництв; підвищення економічної ефективності діяльності виробництв кластера, скорочення витрат, більш чітке виявлення і використання резервів економічного розвитку; поширення корпоративної культури, нових методів організації праці, підвищення колективної свідомості, мотивація творчої активності; підвищення продуктивності праці; впровадження сучасних систем управління якістю; більш повне і раціональне використання ресурсів; вирішення проблеми кадрового забезпечення.

Ключові слова: аграрний сектор, плодово-овочеконсервне виробництво, організаційно-економічний механізм, інтегрована структура, кластеризація, кластерні формування.

The article is devoted to the formation of the structure of the organizational-economic mechanism for the development of fruit and vegetable canning production in Ukraine. It is determined that the main components of the organizational-economic regulation of activity and development of fruit and vegetable canning production are: regulation of the integrity of the development of enterprises; regulation of innovation and investment activities based on equity; regulation of financial activities; creation of conditions for the implementation of operational activities; conducting practical commercial activities; providing motivating and motivational social conditions; providing information and analytical assessment of the search and control of the use of enterprise resources. The conceptual foundations for creating a new organizational structure for developing fruit and vegetable canning production in Ukraine have been formed. A definition of a new type of cluster structure in the fruit and vegetable canning production system is given. This structure is an organic unity of production, investment, innovation, financial, sales, and other activities of enterprises, united by the chain-network (technological-functional) principle into an interconnected system of functional "fields": production of raw materials, procurement, and storage processing, and marketing. The creation of integrated fruit and vegetable canning structures of the cluster type will solve the problems of industry development through the operation of the organizational and economic mechanism for the development of the

---

industry in the cluster system. The capabilities of the cluster allow to solve the following tasks: meeting the existing and future needs of consumers in quality food products; providing canning enterprises with high-quality raw materials of domestic origin; overcoming price disparity and optimizing the distribution of profits between the links of the technological chain; combining the financial capabilities of enterprises to solve development problems; ensuring guaranteed sales of products at an adequate price for agricultural producers; updating the technical and technological base of production; increasing the economic efficiency of the cluster's production, reducing costs, more precise identification and use of reserves of economic development; dissemination of corporate culture, new methods of work organization, raising collective consciousness, motivation of creative activity; increase in labor productivity; implementation of modern quality management systems; more complete and rational use of resources; solving the problem of staffing.

Keywords: *agrarian sector, fruit and vegetable canning production, organizational and economic mechanism, integrated structure, clustering, cluster formations.*

Вступ

Однією з найважливіших умов здійснення стратегічного курсу на прискорення соціально-економічного розвитку плодово-овочеконсервного виробництва, забезпечення нової якості росту інноваційним шляхом є створення цілісної, ефективної і гнучкої системи організаційно-економічного регулювання, що дозволяє найбільш повно реалізувати можливості галузі.

Формування дієвого організаційно-економічного механізму розвитку плодово-овочеконсервного виробництва висуває завдання пошуку принципів його побудови, адекватних потенціалу розвитку, ресурсним можливостям, реаліям сьогодення і націлених на стратегічну перспективу. Пошук таких базових правил формування організаційно-економічного механізму має впливати насамперед з визначення концепції розвитку галузі, її стратегічного бачення, якому мають бути підпорядковані всі елементи майбутнього механізму. Окрім того, організаційно-економічний механізм не може існувати «віртуально», тобто без втілення у певній організаційній структурі. Тому завдання визначення принципів формування механізму тісно пов'язано із завданням визначення форми його існування, тобто організаційної структури, у якій реалізуватиметься регулювальний вплив на розвиток плодово-овочевого консервного виробництва.

Як показує досвід діяльності аграрних і переробних підприємств, наявна нині структура галузі, форми виробничих і комерційних зв'язків між підприємствами не дозволяють вповні використати їх потенціал розвитку, найбільш повно задовольнити вимоги споживачів і забезпечити саморозвиток системи. Таким чином, існує необхідність перегляду й удосконалення (або докорінної зміни) базових позицій діяльності галузі.

Дослідження наявних відносин між сільськогосподарськими і переробними підприємствами показує, що формальні договірні відносини вичерпали себе з точки зору стимулювання економічного розвитку, забезпечення оптимального розподілу ресурсів і доходів, забезпечення ефективності виробництва [1]. Тому проблема прогресивного розвитку виробничих систем має вирішуватися шляхом формування організаційно-виробничих структур нового типу, побудованих на основі інтеграції виробничих і переробних підприємств.

Важливим питанням, що виникає у цьому зв'язку, є вибір організаційної форми інтеграції підприємств, які відповідали б вимогам розвитку галузі. Законодавством передбачено чотири основні види господарських об'єднань: асоціація, корпорація, консорціум, концерн, промислово-фінансова група [2]. Проте, як показує іноземний і вітчизняний досвід [3], ці форми не завжди відповідають вимогам сьогодення, не вповні дозволяють підприємствам реалізувати свій потенціал. Це стало причиною виникнення нових організаційних форм інтеграції (кластери, альянси тощо).

Такі організаційні структури, як мережі, кластери, альянси та ін. досить детально описані у науковій літературі [1, 3-8]. У практичній діяльності з формування і розвитку системи управління економікою вчені [1-3] виходили і виходять з об'єктивних закономірностей, особливостей форм господарювання і власності, узагальнення історичного досвіду економічного розвитку. Формування вказаних організаційних структур базується на принципі інтеграції виробництв. Проте специфіка виробництва конкретної продукції зумовлює необхідність індивідуального підходу до вибору конкретної інтеграційної форми, яка залежить від низки особливостей і специфічних характеристик конкретної виробничої системи.

Попри увагу вчених до поставленої проблеми, її не можна вважати вирішеною. Потребують подальших досліджень питання формування організаційно-економічних механізмів розвитку конкретних виробничих систем, яким у нашому випадку є плодово-овочеконсервне виробництво.

Формулювання цілей статті

Метою цієї статті є формування концептуальних засад і розроблення структури організаційно-економічного механізму розвитку плодово-овочеконсервного виробництва в Україні на засадах формування кластерних структур.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для правильного розуміння сутності організаційно-економічного механізму плодово-овочевого консервного виробництва ми пропонуємо виходити з конкретних ознак, критеріїв моделі організаційно-

економічного механізму і відштовхуватися від того, що для неї не прийнятні механізми і засоби, які вона цілком або частково виключає. Зовсім ясно, що запропонований нами організаційно-економічний механізм однозначно виключає певні форми впливу, а саме такі, як «агресивне» адміністрування з метою виконання певного завдання. І, звичайно, залишається відкритим питання, яким конкретним критеріям повинен відповідати окремий організаційно-економічний механізм плодово-овочевого консервного виробництва і його складові, щоб бути гнучким і ринково адаптованим і забезпечувати «виробничо-фінансове вирівнювання» між складовими.

Пріоритет удосконалювання форми організації виробництва можливий лише в тому випадку, якщо виробництво створює прибуток і спрямований на найвищу ефективність. Тому обумовленість вирішення організаційних проблем пов'язана винятково з економічним аспектом організаційно-економічного механізму.

Таким чином, сутність організаційно-економічного механізму полягає в тому, що вже в самому інтегрованому кластері повинні бути закладені принципи, що регулюють і забезпечують економічне життя через цілеспрямовану гру виробничих підрозділів за наявності системи організаційно-правового захисту. По суті, формований механізм плодово-овочевого консервного виробництва повинен функціонувати в ролі м'яко вираженого диригування, водночас має виключити які-небудь обмеження внутрішньої конкуренції, взяти під контроль діяльність підрозділів і підвищити ефективність спільної діяльності на інтересах партнерів.

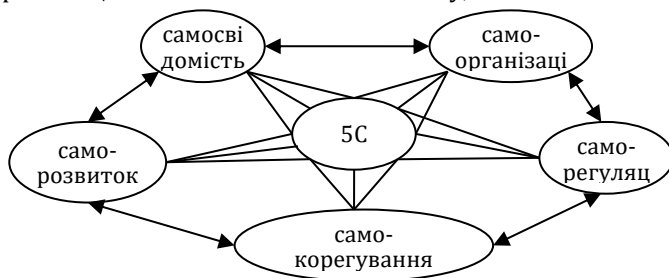
А. Чухно вважає, що основною причиною недостатнього зростання, споживання і нагромадження, повільних темпів подолання бідності і підвищення добробуту народу є низька ефективність економіки [9]. Високі темпи економічного зростання не можуть перебороти процеси, обумовлені зниженням рентабельності підприємств, звуженням фінансових джерел нагромадження і споживання. Тому, на думку автора, необхідно високі темпи економічного зростання доповнити значною системою заходів з підвищення ефективності економіки, яка б включала вирішення широкого кола проблем – від техніко-технологічного переозброєння виробництва до вдосконалювання організації і стимулювання праці, форм і методів господарювання. Якісно новий рівень соціально-економічного розвитку, зазначає А. Чухно, може бути досягнутий інтелектуалізацією, поширенням творчої праці. Нова категорія «вартість, створена знаннями» обумовлює те, що ціни на продукти визначаються не витратами праці, а корисністю цих продуктів.

Ми підтримуємо думку, що варто особливо серйозно поставитися до категорій корисності і вартості, створених знаннями, і розуміти, що історична доля плодово-овочевого консервного виробництва як системи повинна бути врахована у визначенні питань розвитку, але надзвичайну важливість змін у вартісних відносинах, що відбуваються сьогодні потрібно без запізнь використовувати як закономірність прогресу цивілізації.

Основною концепцією регулювання організаційно-економічного механізму є набір правил і норм, обмежувальних альтернатив у новій системі взаємовідносин, а накопичувані знання і досвід будуть зміцнювати позиції для стабільної роботи за тенденції до зменшення кількості ресурсів і посиленні конкуренції.

Ці ідеї збігаються з самоорганізаційними ідеями забезпечення способів реального виходу плодово-овочевого консервного виробництва з деградації на еволюційні параметри розвитку.

Вищими критеріями створеного механізму управління виробництвом повинні бути науково орієнтована самоорганізація, виробнича саморегуляція і самокорегування, послідовний саморозвиток і самосвідомі передбачувані взаємодії економічних суб'єктів, взагалі ці критерії формують новітню основу організаційно-економічного механізму, назовемо її «Система 5 С» (рис. 1).

Рис. 1. Система базових критеріїв організаційно-економічного механізму розвитку плодово-овочевого консервного виробництва

Висвітлення практично-мотиваційних організаційних та економічних параметрів усвідомлення «внутрішнього ворога» розвитку дозволить спонукати підприємство до внутрішньої самоорганізації та саморегулювання розвитку, тому що найчастіше невміння управляти і відсутність адаптованого механізму регулювання операційних систем і є «внутрішні вороги» розвитку. Конкретизація та послідовність дій і відповідних змін, докорінне переоцінювання резервів виробництва є важливими чинниками самоорганізаційних процесів.

Організаційно-господарський механізм регулювання економіки галузі містить у собі такі складові частини:

- планування і прогнозування;
- організаційна побудова господарських органів, методи і стиль їхньої роботи;
- різні форми і системи управління виробництвом.

Історично відпрацьована на практиці система планового регулювання господарювання дозволяє прокладати нові шляхи суспільного розвитку, вести пошук найбільш ефективних у сформованих умовах організаційних форм і економічних важелів управління.

Однак щоб привести форми і методи управління і господарювання плодово-овочевого консервного виробництва у ринкових умовах до ефективного протизатратного стану необхідно перебороти витратний характер більшості підприємств сільськогосподарської галузі і створити механізм, націлений на підвищення якості і ефективності.

По-перше, підсилити дієвість ринкових механізмів через повсюдне пізнання факторів виробництва і взаємозв'язків із зовнішнім середовищем.

По-друге, усвідомлено використовувати економічні методи управління на всіх рівнях, узгоджені методи планування, фінансово-кредитні важелі, систему ціноутворення.

По-третє, додати управлінню сучасні організаційні структури з урахуванням тенденцій концентрації, спеціалізації і кооперування виробництва, розвитку адаптованих до ринкових умов форм взаємозалежних галузей, територіально-виробничих і інших багатогалузевих формувань, що особливо важливо для аграрних і переробних підприємств.

По-четверте, забезпечити оптимальне сполучення галузевого і територіального управління господарством, комплексний економічний і соціальний розвиток регіонів.

Комплексна і динамічна перебудова сформованого механізму господарювання плодово-овочевого консервного виробництва вимагає вирішення комплексу завдань за участю державних структур. Особливу увагу варто звернути на створення умов формування і ефективної роботи концентрованих виробництв однієї або кількох галузей, пов'язаних технологічним ланцюгом створення товарів і послуг. Це обумовлено тим, що розвивати виробництво, збільшувати прибутки і доходи, стимулювати працю варто здебільшого за рахунок власних коштів. Цей прагматичний погляд на ситуацію дозволить у майбутньому пристосувати особисті інтереси підприємств під час інтегрування виробництв для зміцнення позицій технологічного комплексу виробництв плодово-овочевого консервного виробництва, тому що основним форматом дій є прибутковість і безпека.

Виходячи з охарактеризованого, спробуємо розкрити характер дії організаційно-економічного механізму і, відповідно до цього, проблеми структурування механізму господарювання. Насамперед для здійснення процесу проектування зі складових організаційно-економічного механізму важливою є визначення чіткої кінцевої мети стратегічних орієнтирів. Оскільки йдеться насамперед про перетворення за допомогою соціально-економічних заходів, то основною рушійною силою повинні бути організаційні і економічні засоби впливу на економіку плодово-овочевого консервного виробництва у векторі якісного підйому.

Виходячи з обговореного нами вище характеру проблем функціонування плодово-овочевого консервного виробництва, найбільш перспективним є сценарій позитивного економічного процесу, віддзеркалюваний на такі позиції:

- підтримати на основі наявних тенденцій випереджальний ріст капіталовкладень, зокрема й в обробній промисловості;
- підтримати капіталомісткий шлях розвитку, використовуючи внутрішній ринок і ринки країн-сусідів;
- використовувати основні ресурси високотехнологічного й інтелектуального, насамперед просвітницького розвитку, що вже були сформовані за колишньої економічної системи;
- провести експансію на зовнішньому ринку високотехнологічної продукції з високою питомою вагою валової доданої вартості з метою подальшої рівноправної інтеграції у світову господарську систему [10].

Знайти аргументи проти такого визначення завдання розвитку економіки і суспільства неможливо. Ці заходи вкрай необхідні сьогодні, відомі і популярні. Активний розвиток економічних систем забезпечує науково-технічна база, генерування знань, нова технологічна культура. З огляду на традиційну орієнтацію на науково-технічний прогрес, варто одночасно розширити пошук шляхів забезпечення успіху використання організаційно-економічних ідей.

Загалом суть організаційно-економічного регулювання полягає в досягненні підприємством його мети за найбільш оптимального використання ресурсів і максимального виходу цільового продукту. Регулювання дозволяє забезпечити ефективне використання на ринку основних функцій операційної системи. Типовими напрямками дій підприємств в умовах ринкової економіки є: інноваційно-інвестиційна; виробничо-технічна; фінансово-економічна; комерційна; соціальна; управлінська.

Деякі автори вважають, що необхідно в ринкових умовах доповнити функції підприємств такими: маркетингове страхування, гарантія безпеки [11, с. 8]. У своїй основі динамічні зміни виробництва виражаються у багатьох спостережуваних процесах у зв'язку з суб'єктами господарювання за щораз більшої можливості впливати один на одного. З цим і пов'язана необхідність визначити структурну суть організаційно-економічного механізму створення саморегульованого розвитку плодово-овочевого консервного виробництва (рис. 2).

Наші дослідження дозволяють стверджувати, що шлях розвитку плодово-овочевого консервного виробництва має пролягати через створення інтегрованих агропромислових виробничих структур. До переваг міжгалузевих інтегрованих структур у галузі плодово-овочеконсервного виробництва належать такі:

- інтеграція за технологічним принципом дозволяє зберегти і забезпечити розвиток всіх ланок технологічного ланцюга: від сировини до збуту готової продукції;
- «вертикальна» інтеграція дозволяє забезпечити зниження витрат через дію ефекту масштабу виробництва, адже інтегрована структура діє як єдине велике виробництво. Водночас необхідною умовою діяльності інтегрованої структури є ритмічна дія сільськогосподарських підприємств з виробництва

сировини, їх випереджальний розвиток, порівняно з потребами споживачів, що дозволить знизити вплив сезонності на задоволення перспективного попиту;

Рис. 2. Основні складові організаційно-економічного регулювання діяльності та розвитку плодово-овочевого консервного виробництва

- ще однією перевагою «вертикальної» інтеграції є можливість здійснення спільної політики щодо забезпечення якості і підвищення споживчих характеристик кінцевої готової продукції та вдосконалення технології на усіх ланках технологічного ланцюга;

- подолання диспаритету цін між сільськогосподарським і переробним виробництвами. В інтегрованій структурі всі виробництва діють на досягнення єдиної цілі, тому не існує диктату цін з боку харчових підприємств, а також усуваються посередницькі структури, що діють між сільським господарством та переробними виробництвами і значно знижують ефективність діяльності всіх ланок;

- усунення недоліків у роботі з великою кількістю постачальників і забезпечення стабільності і планованості постачань сировини на перероблення, можливою стає оптимізація запасів сировини і готової продукції;

- участь у інтегрованій виробничій структурі дозволяє забезпечити спеціалізацію і концентрацію сировинних підприємств і гарантії збуту плодів і овочів. Концентрація виробництва окремих видів плодів і овочів і спеціалізація господарств дозволяє оптимізувати відношення витрат на перероблення сировини та розподіл прибутків між сільським господарством і переробним підприємством. До переваг концентрації та спеціалізації господарств належать: зниження собівартості вироблюваної продукції; обмеженість номенклатури необхідної техніки; зниження сезонної праценапруженості, яка виникає через збіг сезонних термінів робіт щодо різних культур, підвищення ефективності використання добрив [12];

- можливість формування сировинної бази із заданими параметрами, яка найкраще відповідає вимогам переробних підприємств і кінцевого споживача;

- наближення виробництва сировини і готової продукції до споживача через комунікаційні можливості торговельних підприємств, що дає можливість системно досліджувати ринкову кон'юнктуру, управляти обсягами виробництва і асортиментом продукції. Іноземні економісти вказують, що успіх виробництва загалом залежить від обґрунтування плану збуту продукції [13].

З точки зору секторального підходу створення інтегрованих структур є неприродним, адже вони порушують усталену структуру галузі, вносять дисбаланс у наявну практику обліку, статистичної звітності та систему регулювання виробництва, яке побудовано за галузевим принципом.

Виходячи з проблем і потреб розвитку плодово-овочеконсервного виробництва, ми вважаємо, що назріла необхідність перегляду підходу до формування структури виробництва. Слід відмовитися від секторального підходу, від лінійного поділу технологічного ланцюга на «сільськогосподарські підприємства», «підприємства харчової промисловості», «підприємства торгівлі» тощо і перейти до «ланцюгово-мережного» підходу – формування структури виробництва плодово-овочевих консервів як цілісної системи, яка становить собою технологічний ланцюг з мережами виробництв на кожній його ланці («ланцюгова мережа»), а у перспективі може йтись про об'ємну «матричну» структуру галузі, де підприємства зі схожою технологією і виконуваними функціями формують певне функціональне поле. Загалом ідея об'ємної «матричної» структури галузі відповідає кластерному підходу, з тією відмінністю, що кластер зазвичай об'єднує підприємства однієї галузі, а нова форма кластера виключає галузеву належність підприємств (як архаїзм, який не відповідає вимогам сьогодення) і розглядає їх з функціональної точки зору. Тобто підприємства належать не до галузей і секторів за формальними ознаками, а до певних функціональних полів діяльності.

Формування нових організаційно-економічних структур має відбуватися на основі нових базових правил (принципів), які одночасно визначають спрямованість і формують особливості нової структури. Оскільки наша пропозиція полягає у створенні нетрадиційних організаційних структур, варто відійти від відомих принципів формування організаційно-економічних механізмів і визначити нові, які відповідають умовам діяльності запропонованої нами структури.

До основних принципів, на яких має будуватися інноваційна структура галузі у формі інтеграційних кластерів, на нашу думку, належать:

---

1. Головним принципом діяльності нового організаційно-економічного механізму регулювання розвитку плодово-овочеконсервного виробництва є взаємна вигода всіх структурних елементів інтегрованого об'єднання (підприємств-учасників) на основі співробітництва, а не протиріччя, що породжується конкуренцією і дотриманням суто власних інтересів.

2. Принцип єдності. Саме єдність, іноді протилежних і на перший погляд несумісних, елементів і процесів є запорукою розвитку підприємств з виробництва плодів і овочів та їх перероблення у консервну продукцію. Цей принцип передбачає: єдність виробничого ланцюга; єдність інтересів і стратегії; єдність традицій та інновацій; єдність виробничої та управлінської культури; єдність системи якості; єдність систем формування і розподілу доходів і витрат. Саме єдність є джерелом синергії, тому слід очікувати, що інтеграція виробництв дозволить неоальянсу набути нових якісних характеристик, які призведуть до досягнення нового рівня розвитку плодово-овочеконсервного виробництва.

3. Принцип концентрації і спеціалізації – об'єднання виробництв дозволить: по-перше, досягнути ефекту масштабу від сумування потужностей функціональних ланок, а, по-друге, ефекту концентрації конкретних функцій у спеціалізованих виробництвах, які займатимуться виробництвом вузької номенклатури продукції.

4. Принцип справедливого розподілу. Відсутність справедливого розподілу доходів призвело нині до занепаду сільськогосподарського виробництва і перегину у бік розвитку харчових підприємств.

5. Принцип передбачуваності (безризиковості). Гра у стихійних ринкових умовах, метою якої є отримання максимальних прибутків, а ризиком – поява значних збитків, оптимістичне сподівання на сприятливий результат притаманні дрібним підприємствам (здебільшого – приватним підприємцям).

6. Принцип адекватності реакції на потреби ринку. Споживач є головною фігурою, яка визначає результат діяльності виробничої системи. На відміну від ринків інших товарів, де виробники мають можливість штучно формувати потреби і попит на свою продукцію, щодо плодово-овочевої консервації споживач висуває конкретні вимоги, що визначаються його традиційними уявленнями про харчосмакові, поживні, естетичні та інші характеристики консервації, адже майже кожен споживач у нашій країні знайомий з технологією домашнього консервування і характеристиками готового продукту. Тому подолати традиційні уявлення споживача і структуру споживання консервації практично неможливо. Проте зміна соціально-економічних умов, якості життя все-ж таки вносить корективи у раціон і обсяги споживання плодово-овочевої консервації. Політика кластеризації має бути спрямована на передбачення найменших коливань ринку, що дозволить своєчасно коригувати виробничу і збутову політику.

7. Принцип колективної культури. Усвідомлення необхідності розвитку всіма колективами і працівниками підприємств, які мають увійти у структуру кластера є необхідною умовою його успішного функціонування. Людський фактор, суб'єктивне сприйняття змін є важливим елементом інтеграції, який за правильної організації індивідуального і колективного мислення може прискорити розвиток, а за неправильного – зруйнувати починання. Тому створення нових інтегрованих структур має починатися з просвітницької і роз'яснювальної роботи серед колективів підприємств, формування сприятливої суспільної думки не лише серед «еліти», але і серед широких мас робітників і споживачів. Наступним кроком є формування колективної культури позитивного сприйняття змін і розвитку інтегрованого виробництва відповідно до вимог суспільства.

8. Принцип інноваційності і науково-технічної творчості. Нові якісні (навіть революційні) зміни у техніці і технологіях вирощування, заготівлі, упакуванні, зберіганні, в окремих випадках – переробленні плодів і продуктів їх консервації мають забезпечуватися через систему стимулювання інновацій і науково-технічної творчості. Підвищення вимог до якості, безпеки, зручності, терміну зберігання та інших споживчих характеристик продукції з боку споживачів є закономірним явищем, яке постійно супроводжує процес підвищення рівня життя населення. І навіть в умовах кризи і економічного спаду споживачі не готові відмовитися від якісних і безпечних продуктів. Тому розвиток системи виробництва плодово-овочеконсервної продукції має відбуватися на засадах інноваційності, постійного стимулювання нововведень і генерації нових ідей не лише техніко-технологічного, але і організаційного, управлінського, маркетингового, збутового, логістичного характеру.

Після формулювання базових принципів побудови нової організаційної структури виробництва плодово-овочеконсервного виробництва виникає закономірне питання: хто або що має стати джерелом і центром інтеграції і розвитку у виробничій системі? Закономірним є і набір можливих варіантів, які насправді не є альтернативами, а є етапами інтеграційного процесу: держава як джерело інтеграції і розвитку плодово-овочеконсервного виробництва; усвідомлення необхідності інтеграції у середині виробничої системи; саморозвиток у інтегрованій системі нового кластера.

Враховуючи наші пропозиції щодо вдосконалення структурної моделі кластера ми маємо навести таке нове визначення поняття кластера стосовно системи плодово-овочеконсервного виробництва. Кластер становить собою органічну єдність виробничої, інвестиційної, інноваційної, фінансової, збутової та інших видів діяльності підприємств, об'єднаних за ланцюгово-мережним (технологічно-функціональним) принципом у взаємопов'язану систему функціональних «полів»: виробництва сировини, заготівлі і зберігання, перероблення, збуту.

Створення інтегрованих плодово-овочеконсервних структур типу кластерів, як ми вбачаємо, дозволить вирішити проблеми розвитку галузі через дію в системі кластера організаційно-економічного механізму розвитку галузі. Можливості кластера дозволяють вирішити такі завдання:

- більш повне задоволення наявних і перспективних потреб споживачів у якісних харчових продуктах;
- забезпечення консервних підприємств якісною сировиною вітчизняного походження;
- подолання диспаритету цін і оптимізація розподілу прибутку між ланками технологічного ланцюга плодово-овочеконсервного виробництва;
- поєднання фінансових можливостей підприємств для вирішення завдань розвитку, підвищення фінансового потенціалу об'єднання;
- забезпечення для сільськогосподарських виробників гарантованого збуту продукції за адекватною ціною;
- оновлення техніко-технологічної бази виробництв. Особливо актуальним це є для сільськогосподарських підприємств, які отримують можливість технічного розвитку, переходу на нові технології, підвищення врожайності плодів і овочів;
- підвищення економічної ефективності діяльності виробництв кластера, скорочення витрат, більш чітке виявлення і використання резервів економічного розвитку;
- поширення корпоративної культури, нових методів організації праці, підвищення колективної свідомості, мотивація творчої активності;
- підвищення продуктивності праці в усіх виробництвах технологічного ланцюга виробництва плодово-овочевих консервів;
- впровадження сучасних систем управління якістю, підвищення якості продукції до рівня сучасних світових стандартів, розвиток і реалізація експортного потенціалу вітчизняного плодово-овочеконсервного виробництва;
- більш повне і раціональне використання ресурсів виробництв, розумна економія ресурсів;
- вирішення проблеми кадрового забезпечення, підвищення освітнього і професійного рівня виробників, забезпечення відповідної мотивації і умов праці.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Каркасом усієї системи організаційно-економічного механізму плодово-овочевого консервного виробництва повинна служити її організаційна структура. За допомогою організаційних відносин, заснованих на розподілі повноважень і відповідальності в процесі підготовки, прийняття і виконання стратегічних і тактичних рішень забезпечується злагоджена робота всіх ланок кластера: розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності, виробничої і фінансової сфери, забезпечення інформацією усіх виробничих і комерційних ланок, активізація мотиваційних процесів.

Об'єднання виробництв у інтегрованій структурі типу кластера дозволить досягнути ефекту синергізму, підвищуючи ефективність усіх видів діяльності підприємств і об'єднання загалом. Створення таких структур є кроком у бік регулювання ринку силами самих учасників ринку – підприємств кластера. Отже, в сьогоденних умовах економіки України для розвитку інтеграції виробництв з виробництва плодово-овочеконсервної продукції саме такий вид об'єднання як кластер нового типу дозволить вирішити проблеми забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва плодів і овочів і консервних підприємств.

Література

1. Наумов О.Б., Наумова Л.М., Наумова О.В. Управління інноваційним розвитком підприємств харчової промисловості в умовах глобальних еколого-економічних викликів. *Економічні інновації: Збірник наукових праць*. 2019. Випуск 2 (71). Том 21. С. 91-101.
2. Саниахметова Н.А. Юридичний довідник підприємця. Харків. Одиссей. 2006. 992 с.
3. Соколенко С. Нові виробничі системи в умовах глобалізації. *Реформування промисловості України. Погляд у XXI століття: збірник матеріалів V пленуму-конференції*. Київ, 2001. С. 21-29.
4. Porter M. Competitive Advantage Agglomeration economies and Regional Policy, *Int'l Regional Science Review*, 1996.
5. Pushak Y., Lagodiienko V., Basiurkina N., Nemchenko V., Lagodiienko N. Formation the system for assessing the economic security of enterprise in the agricultural sector. *Business: Theory and Practice*. 2021. № 22(1). P. 80-90. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2021.13013>.
6. Stoychev K. The Industrial Clusters-Evolution and Types. Global Changes and Regional Challenges: Third International Conference. Sofia University «St. Kliment Ohridski», 2006. URL: <http://suggfrpg.net/files/Clusters.pdf>.
7. Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В. Моделювання оцінки інноваційної спроможності промислових підприємств. *Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»*. 2019. №1 (28). С. 280-289. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcapter.v1i28.162979>.
8. Carvaja C.A., Watanabe C.L. Lessons from Japan's Clustering Behavior Engines of the Emerging Economies in Asia. *Dynamics of Manufacturing Sectors in Japan*. Tokyo. Institute of Technology, 2004. 269 p.
9. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі. *Економіка України*. 2004. №4. С. 15-24.
10. Оксенюк К.І. Формування та розвиток регіональних інноваційних кластерів. *Бізнес-Інформ*. 2012. № 9. С. 47-50.
11. Соснін О.С., Казарцев В.В. Виробничий і операційний менеджмент: навчальний посібник. Київ: Вид-во Європ. Ун-ту, 2002. 147с.
12. Дубовик В.С. Формування інноваційних кластерів як методу активізації інноваційної діяльності в економіці регіону. *Продуктивні сили України*. 2009. № 1. С. 153-163.
13. Жигалкевич Ж.М. Кластери взаємодіючих підприємств та їх класифікація. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Том 19. Випуск 2/3. С. 98-101.

References

1. Naumov, O.B., Naumova, L.M., Naumova, O.V. (2019). «Management of innovative development of food industry enterprises in the conditions of global environmental and economic challenges». *Ekonomichni innovatsii: Zbirnyk naukovykh prats'*. Issue 2 (71). Vol. 21. pp. 91-101.
2. Sanyakhmetova, N.A. (2006). *Yurydychnyj dovidnyk pidpryiemtsia*. [Legal directory of an entrepreneur]. Odissej. Xarkiv. Ukraine.
3. Sokolenko, S. (2001). «New production systems in the conditions of globalization». *Reformuvannia promyslovosti Ukrainy. Pohliad u XXI stolittia*. [Novi vyrobnychi systemy v umovakh hlobalizatsii]. *Proceeding of the Materials V plenumu-konferentsii*. Kyiv. pp. 21-29.
4. Porter, M. (1996). Competitive Advantage Agglomeration economies and Regional Policy. *Int-I Regional Science Review*.
5. Pushak, Y., Lagodiienko, V., Basiurkina, N., Nemchenko, V., Lagodiienko, N. (2021). «Formation the system for assessing the economic security of enterprise in the agricultural sector». *Business: Theory and Practice*. № 22(1). pp. 80-90. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2021.13013>.
6. Stoychev, K. (2006). The Industrial Clusters-Evolution and Types. Global Changes and Regional Challenges: Third International Conference. Sofia University «St. Kliment Ohridski». Available at: <http://suggfrpg.net/files/Clusters.pdf>.
7. Lahodiienko, V.V., Lahodiienko, N.V. (2019). «Modeling of assessment of innovative capacity of industrial enterprises». *Zbirnyk naukovykh prats' «Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky»*. №1 (28). pp. 280-289. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i28.162979>.
8. Carvaja, C.A., Watanabe, C.L. (2004). Lessons from Japan's Clustering Behavior Engines of the Emerging Economies in Asia. Dynamics of Manufacturing Sectors in Japan. Institute of Technology. Tokyo. Japan.
9. Chukhno, A. (2004). «Actual problems of the strategy of economic and social development at the present stage». *Ekonomika Ukrainy*. №4. pp. 15-24.
10. Okseniuk, K.I. (2012). «Formation and development of regional innovation clusters». *Biznes-Inform*. № 9. pp. 47-50.
11. Sosnin, O.S., Kazartsev, V.V. (2002). *Vyrobnychyj i operatsijnyj menedzhment*. [Production and operational management]. Vyd-vo Yevrop. Kyiv. Ukraine.
12. Dubovyk, V.S. (2009). «Formation of innovation clusters as a method of activation of innovative activity in the economy of the region». *Produktyvni syly Ukrainy*. № 1. pp. 153-163.
13. Zhyhalkevych, Zh.M. (2014). «Clusters of cooperating enterprises and their classification». *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova*. Vol.19. Issue 2/3. pp. 98-101.

Стаття надійшла до редакції 18.12.2023 р.